

N:o 151.

Af herr **Eriksson** i Grängesberg m. fl., om *skrifvelse till Kungl. Maj:t angående borttagande ur strafflagstiftningen af påföljden förlust af medborgerligt förtroende.*

I den gamla missgärningsbalken stadgades för vissa slag af brott, att förbrytaren skulle mista lif, ära och gods; i andra fall åter stadgades, att den brottslige skulle dömas ärelös. Denna barbariska uppfattning var barn af en annan tid än vår, en tid då man ansåg, att straffet var samhällets hämnd på brottslingen och borde utkrävas så varaktigt som möjligt.

Ett första steg till ändring af denna hårda straffpåföljd togs 1864 i och med strafflagens införande. Då ärelöshetsstraffet borttogs och i stället infördes förlust af medborgerligt förtroende, var detta mera en förändring till namnet än till gagnet, och den egentliga verkan af ändringen var den, att ärelöshetsstraffet ådömdes för hela lifvet, under det att förlust af medborgerligt förtroende kunde begränsas till vissa år.

År 1873 inskränktes straffpåföljden förlust af medborgerligt förtroende på viss tid, som förut var stadgad från minst fem år till högst tio år, till minst ett år och högst tio år.

Vid den revision af strafflagen som företogs 1890 borttogs ur definitionen på medborgerligt förtroende bestämmelsen om att den, som dömts detsamma förlustig, också skulle vara såsom vanfrejdad ansedd.

Vid denna revision framhölls från flera håll som en synnerligen behjärtansvärd angelägenhet att ur lagstiftningen borttaga de hinder som möta den brottslige, då han efter utståndet frihetsstraff vill börja en bättre vandel.

Som den främste målsmannen för borttagande af stadgandet om förlust af medborgerligt förtroende framträdde justitierådet Skarin, hvilken

vid behandling i högsta domstolen den 18 december 1889 af nya lagberedningens förslag till lag angående ändring i vissa delar af strafflagen, yttrade:

»Lagen upptager ej förlust af medborgerligt förtroende bland de särskilda straffarterna, utan benämner den påföljd af brott; men det lärer väl vara uppenbart, att denna s. k. påföljd, huru den nu må af lagen benämnas, verkar alldeles såsom straff och för mången utgör just den kännbaraste delen af straffet.

Då nu straffets hufvudändamål är den brottsliges förbättring, så att han ej vidare utgör en fara för samhället, ligger det vikt däruppå, att lagstiftningen, så vidt möjligt, ej blott undanröjer hindren för den brottsliges återgång till en bättre vandel, utan äfven på allt sätt lättar en sådan återgång. Framför allt torde böra undvikas att genom själfva straffets beskaffenhet göra en sådan återgång svår eller omöjlig.

Lagen fordrar emellertid nu af brottslingen, sedan han efter undergången frihetsstraff lösgifves, att han skall liksom hvarje annan samhällsmedlem genom ärligt arbete utan samhällets betungande försörja sig och de sina; och det äfventyr, hvarför han, jämlikt fattigvårds- och lösdrivarelagstiftningen, utsätter sig, om han ej härutinnan fullgör samhällets kraf, gifver i hårdhet föga efter för påföljden af verkliga förbrytelser.

Men på samma gång denna fordran ställes på den lösgifne, med vanfrejd stämplade brottslingen, är han just genom denna vanfrejd utestängd från nästan hvarje utväg till ärligt förvärf.

All handel, rörelse och handverk, för hvars utöfvande främmande biträden fordras, är honom förbjuden, och den straffade är, hurudana hans begåfning, anlag eller färdigheter än äro, hänvisad till det arbete, han kan få utföra åt andra; men det är väl bekant, huru svårt eller ofta omöjligt det är för honom att erhålla sådant arbete, så länge han i sitt prästbetyg stämplas såsom saknande medborgerligt förtroende, d. v. s. vanfrejdad.

Att under sådana förhållanden återfall i brott, särdeles i dem mot eganderätten så ofta förekomma, kan knappt väcka förundran, och lagstiftningen synes mig ej kunna fränkännas andel i ansvaret härför. Att ändock en del straffade personer lyckas att undvika återfall och föra en oklanderlig vandel, torda i väsentlig mån få skrivas på den enskilda välgörenhetens och barmhärtighetens räkning och särskildt den människovänliga verksamhet, som numera utöfvas af de till understödjande af frigifna fångar bildade föreningar.

Lagberedningen, som i sina motiv visat sig inse och behjärta de olägenheter och uppenbara missförhållanden, stadgandena om förlust af

medborgerligt förtroende medföra, har sökt mildra verkningarne däraf, hufvudsakligen därigenom att dels stadgandet i 2 kap. 19 § att den, som ådömts förlust af medborgerligt förtroende skulle anses vanfrejdad, utslutits, dels stadgande föreslagits därom, att anteckning om frejd ej skulle annat i vissa uppgifna fall få göras i prästbetyg, dels ock de fall, hvori förlust af medborgerligt förtroende skulle ådömas, något inskränkts.

Hvad den förstnämnda utvägen angår, kan jag för min del ej förstå, att den innebär annat än mildring i lagens uttryck. I sak torde därigenom ej något vara förändradt, då fortfarande den, som saknade medborgerligt förtroende, skulle vara utestängd från alla sådana rättigheter och förmåner, för hvilkas tillgodonjutande god frejd erfordrades.

Äfven om lagen ej uttryckligen kallar honom vanfrejdad, är han ju dock underkastad alla legala följder af vanfrejden, hvars alla verkliga olägenheter sålunda för honom kvarstå.

Att, såsom lagberedningen vidare föreslagit, genom förbud för prästerskapet att i vanliga fall göra anteckning i prästbetyget om fredjen söka hemlighålla hvad i detta afseende kan vara att anmärka, synes mig i flera hänseenden betänkligt.

Då den, som vill förvissa sig om en persons frejd, ingalunda saknar utväg att därom på annat sätt göra sig underkunnig, och verkliga förhållandet i alla fall plägar förr eller senare på ett eller annat sätt blifva känt, läser det syfte, man genom detta förbud velat vinna, ingalunda uppnås; och den straffade skulle genom ett dylikt stadgande erhålla nästan ett legalt berättigande att, då han tillfrågades om sin frejd, fördölja eller vanställa verkliga förhållandet.

Lagberedningens tredje förslag att inskränka antalet af de fall, då medborgerligt förtroende skulle ådömas, synes mig däremot gå i den rätta riktningen; men den förbättring, som genom accepterande af förslaget i dessa delar skulle ernås, synes mig alltför obetydlig för att nu öfverklagade olägenheter och missförhållanden skulle i någon väsentlig mån därigenom undanröjas. Brottet bör efter dess art och beskaffenhet af samhället allvarligt bestraffas; men genom straffet bör ock brottet anses försonadt.

Såsom straffmedel torde förlust af medborgerligt förtroende vara dels obehöfligt, då med nuvarande latitudsystem utväg ej saknas att ty förutan i straffet inlägga behörig skärpa, dels ock förkastligt och skadligt, då därigenom straffets hufvudsyfte, den brottsliges förbättring, motverkas. Någon fara för samhället eller orättvisa för dess medlemmar synes mig ej ligga däri, att för den, som genom utståndet straff försonat sitt brott,

liksom för hvarje annan samhällsmedlem de vanliga utvägarne till ärligt förvärf stå öppna.

Den allmänna meningen torde väl, åtminstone för närvarande, rättvisligen fordra, att en person, som en gång blifvit förvunnen till en gröfre förbrytelse af neslig beskaffenhet, icke, äfven om brottet blifvit genom straffet försonadt, beklädes med ämbete i det allmännas tjänst eller med förtroendeuppdrag, för hvilka en högre grad af oförvitlighet måste förutsättas.

Likaledes lärer hänsyn till andras rätt kräfvä, att en person, som fällts till ansvar för en handling, vittnande om högre grad af moralisk förnedring, icke godkännes eller åtminstone icke obetingadt får anses giltig som vittne.

Hvad hänsyn till samhällets och rättssäkerhetens bästa härutinnan fordrar, lärer dock, såsom i andra lagstiftningar skett, kunna genom särskilda bestämmelser ernås, utan att fördenskull bibehållande af stadgandet om förlust af medborgerligt förtroende nödvändiggöres; och en sådan påföljd som inkompetens till ämbete eller till emottagande af förtroendeuppdrag eller till vittne torde i regeln föga eller intet inverka på den straffades förmåga att bereda sig utkomst.

För min del anser jag därför, att stadgandena om förlust af medborgerligt förtroende kunna och böra ur strafflagen uteslutas.

För den händelse emellertid, att ett fullständigt borttagande af dessa stadganden för närvarande icke anses böra ifrågakomma, synes mig dock användandet af detta straff eller denna straffpåföljd kunna och böra inskränkas utöfver hvad lagberedningen i sådant hänseende föreslagit. Det skulle, efter min åsikt, vara åtminstone en förbättring, om, såsom i tyska strafflagen (Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich vom 15 Mai 1871 §§ 31, 32, 161, 181, 302 d) stadgades, att förlust af medborgerligt förtroende skulle ovillkorligen ådömas endast för några få vissa, gröfre brott, men att beträffande öfriga brott, det skulle bero på domarens pröfning af omständigheterna i hvarje fall, huruvida förlust af medborgerligt förtroende borde ådömas eller icke, hvilket ju ej hindrade, att vissa brott, äfven om förlust af medborgerligt förtroende icke ådömdes, kunde beläggas med den påföljd, att den dömde icke kunde vidare eller under viss tid bekläda offentliga ämbeten eller väljas till förtroendeuppdrag eller godkännas såsom vittne».

Inom högsta domstolen vann denna mening understöd af ytterligare en ledamot, justitierådet Glimstedt, men lyckades ej vinna regeringens eller Riksdagens erkännande.

Riksdagens beslut torde närmast dikterats af önskan att få den reviderade strafflagen, som i öfrigt hade obestriddliga förbättringar, igenom.

Sista gången som modifierade ändringar i berörda lagstiftning vidtagits, var år 1905 då Riksdagen på förslag af Kungl. Maj:t beslöt, att straffpåföljden endast kunde ådömas vid ådömdt straffarbete i öfver sex månader. Vid samma tillfälle framställdes, i motion af Herr K. E. von Geijer m. fl., yrkande om att förlust af medborgerligt förtroende endast må kunna ådömas vid ådömdt straffarbete i öfver två år.

Vid den debatt, som då fördes i kamrarne, uttalades från flera håll, att man önskade vanfrejdsstraffet fullständigt borttaget och af detta skäl icke ansåg lämpligt ansluta sig till motionernas yrkande. Sålunda yttrade landshöfding Vidén bl. a. »Min ställning till denna fråga är nog en helt annan än den i den kungl. propositionen utvecklade. För min del hör jag till dem, som anse, att straffpåföljden förlust af medborgerligt förtroende helt och hållet borde försvinna ur vår lagstiftning. Jag tror, att, om vi se på öfriga europeiska länders lagstiftningar i detta hänseende, vi skola finna, att — med undantag för Finlands — vår lagstiftning står tämligen ensam. Visserligen säger herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet i sitt anförande till statsrådsprotokollet, att den svenska strafflagen i denna fråga ingalunda intager den särställning, som mången synes hafva föreställt sig. För min del kan jag dock mot detta omdöme sätta ett annat uttalande, nämligen af den numera aflidne riksadvokaten Getz, som författat motivet till det förslag, som ligger till grund för Norges nu gällande strafflag. I dessa motiv säger han, att den svenska lagen i denna fråga intager »en tämligen enastående ställning». För min del synes det mig, som det sista uttalandet också voro det riktigaste. De moderna strafflagar, som jag känner till — och just i de motiv, jag berört, redogör riksadvokaten Getz för en hel del af dem — utgå från en annan grundsats än vår strafflag. De inskränka dessa s. k. bistraff eller straffpåföljder i allmänhet till att omfatta förlust af vissa bestämda rättigheter, vare sig de, såsom den tyska lagen, sammanfatta påföljderna under ett gemensamt namn eller, såsom den norska lagen, icke göra det. I allmänhet äro dessa lagars stadganden i detta stycke sådana, att de medgifva tillfälle att afpassa ifrågavarande straffpåföljd efter själfva brottets beskaffenhet, under det man hos oss fäster så att säga en allmän skylt på den dömda och därigenom tillfogar honom skada och lidande på helt andra områden än som afses.»

Nu, 19 år efter sedan justitierådet Skarin gjorde sitt förut intagna,

kraftiga försvar för vanfrestsstraffets borttagande, borde detta få bli en verklighet.

För hvarje år som går drifves genom detta barbariska straff hundratal män och kvinnor, som annars kunde bli goda och samhällsnyttiga, till förnyade brott. Om den förtviflade kamp, som de få utstå, hvilka trots ådömdt vanfrestsstraff ånyo förmå resa sig, innehålla fångvårdspredikanternas berättelser vältaliga vittnesbörd. Sålunda skrifer fångelsepredikanten i Uppsala år 1907 följande:

»Särskildt svårt att åter arbeta sig upp till hederliga människor hafva sådana frigifna, öfver hvilka efter fångelsestraffets slut dessutom äfven hvilat det ohyggliga vanfrestsstraffet (»förlust af medborgerligt förtroende»). Detta sistnämnda straff är dock ett för ett kristligt samhälle ovärdigt sätt att, såsom någon sagt, »liksom bränna in tjufmärket på en människas panna». Jag hade under min vård vid härvarande fångelse en ung man, som någon tid efter sin frigifning återföll i superi och följaktligen äfven snart i brott. Han dömdes nu för andra resan stöld till 6 månaders straffarbete och 1 års vanfrest. När hans fångelsetid var slut och han vände åter till friheten, kände jag på mig, att han denna gång nog skulle sköta sig, om blott ej det olycksaliga vanfrestsstraffet hade varit. Men detta senare gjorde, att jag var mycket oviss om utgången. Det gick emellertid bättre än hvad jag vågat hoppas. Den unge mannen kämpade tappert mot alla svårigheter och höll sig — trots allt — uppe under vanfreststiden. När denna tid ändtligen var öfver, skref han till mig: »Jag har jagats som ett vildt djur genom snart sagdt halfva Sverige från den ena platsen till den andra. Nu är det emellertid, gudskelof, slut, och jag hoppas, att jag nu, när jag för ett nyktert och oförvitligt lif, skall få lugn och fred för hårdhjärtade människor». Ja, det hoppas äfven jag. Men så säker är jag visst ej därpå. Ty vanfredsmärket utplånas ej så lätt, äfven om vanfrestsåret är till ända».

De rättslärde tvista om olika straffrättsteorier. Detta kan ju ha sitt värde, men framför teorier måste människokärlekens stora bud ställas. De som i ett svagt ögonblick, genom stundens ingivelse eller tillfölje af nöd begått brott, äro lätta att upprätta. Förhärdade brottslingar, som gång efter annan trotsa den i lag gifna rätten, äro svårare att förbättra, men kunna dock ingalunda upprättas genom att gifvas till offer åt hårdhjärtade människors grymhet. Det skydd, som förmenas lämnas de rättssinniga genom att vanfrestda de brottsliga, är säkerligen utan verkligt värde. Och äfven om vanfrestsstraffet i något fall vore ett skydd mot dåliga individers onda anslag, finnas helt säkert andra skyddsåtgärder att tillgripa.

Då vi sålunda anse vanfrenjdsstraffet ej vara något som helst skydd för samhället men till stor och i många fall obotlig skada för tusende enskilda, tillåta vi oss med stöd af det anförda föreslå,

att Riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om framläggande af förslag till borttagande ur vår lagstiftning af straff tillägget förlust af medborgerligt förtroende.

Stockholm den 26 januari 1909.

<i>Bernh. Eriksson,</i>	<i>Värner Rydén,</i>	<i>N. A:son Berg,</i>
<i>Rob. Karlsson,</i>	<i>Carl Lindhagen,</i>	<i>Hjalmar Branting,</i>
<i>Ernst Blomberg,</i>	<i>Knut Kjellberg,</i>	<i>Janne Tynell,</i>
<i>Sven Linders,</i>	<i>Charles Lindley,</i>	<i>Knut A. Tengdahl,</i>
<i>Hj. Rissén,</i>	<i>J. A. Wallin,</i>	<i>Herman Lindqvist,</i>
<i>Aug. Nilsson,</i>	<i>Nils Larsson,</i>	<i>A. J. Hagström,</i>
<i>L. J. Carlsson,</i>	<i>E. C. Kropp,</i>	<i>K. A. Borg,</i>
<i>C. E. Svensson,</i>	<i>Johan Åberg,</i>	<i>G. A. Rundgren,</i>
<i>Sixten J. Mogren,</i>	<i>A. C. Lindblad,</i>	<i>Gustaf Strömberg</i>
<i>O. H. Walldén,</i>	<i>E. A. Leksell,</i>	<i>Viktor Larsson,</i>
<i>Ernst Kristensson,</i>	<i>Sven Persson,</i>	<i>N. Edv. Lindberg,</i>
	<i>Ernst Söderberg.</i>	
